

Binnen de chronologische vertellijn vallen ook Lemmers' uiteenzettingen over de historie en de functies van (scheeps)(half)modellen, plus zijn vier inleidende hoofdstukken over de organisatorische en technische aspecten van het Nederlandse beleid inzake de oorlogsvloot: in de achttiende eeuw, in de Bataafs-Franse tijd, tijdens de eerste decennia van het Koninkrijk, en in de periode 1830-1880, waarin de marine te maken kreeg met revolutionaire ontwikkelingen als die van zeil- naar stoommachine/schroef-voortstuwing en van voorlaadgeschut in de brede zijde naar achterlaadgeschut met getrokken lopen en granaten in centraal aan boord geplaatste, draaibare torens.

Binnen de chronologie hanteert Lemmers een thematische verhaallijn. Die bestaat uit een twaalfstal voorbeeldstudies. Zij stellen de auteur in staat om vele objecten uit de collectie en de daarachter schuilgaande historische en technische verhalen voor het voetlicht te halen. De studies handelen bijvoorbeeld over Asmus' kunstklip, een verankerd, drijvend verdedigingsmiddel voor zegaten, over Soetermeers succesvolle verbetering van een Engels systeem ter vergroting van de stijfheid in de romp van een houten schip, en over de invoering van een effectieve combinatie van stoommachine en schroef. Lemmers' studie krijgt een mij aansprekende meerwaarde, omdat hij iedere keer weer in zijn verhalen de mensen betreft, die al die technische nieuwigheden bedachten of verbeterden. Hij zet ze neer met al hun naijver en andere (on)hebbelijkheden.

En wat is nu het resultaat van Lemmers' gedetailleerde onderzoek naar de historie van de Marinemodellenkamer en zijn inhoud? Allereerst (dat moet mij als medewerker van een maritiem museum van het hart) is deze waardevolle collectie nu weer op de museale kaart gezet. Bezoekers van het Rijksmuseum zullen weer kunnen luisteren naar hetgeen de vaak intrigerende modellen te vertellen hebben. (En misschien bestaat er een kans, dat de nu over meerdere musea en archieven verspreide technische tekeningen in het Rijksmuseum zullen worden samengevoegd met de modellen, waarmee ze ooit een eenheid vormden.) Daarnaast, en eigenlijk natuurlijk in de eerste plaats, biedt Lemmers' boek een overweldigende hoeveelheid feiten en verbanden over de negentiende-eeuwse, in Nederland bedachte of aan kennis in het buitenland ontleende technische vernieuwingen die bij de oorlogsvloot werden ingevoerd.

Al die door Lemmers toegevoegde kennis is, dunkt mij, vooral bestemd voor lezers die zich in de materie al thuis voelen. Er wordt heel wat bekend verondersteld. Maar ook voor hen was het niet ondienstig geweest, wanneer een redacteur zich had geworpen op het fors uitdunnen van het breedsprakige, in algemene beschouwingen soms zelfs wat wollige taalgebruik van de auteur.

Leo M. Akveld

J. J. Huizinga, ed., *Van Leeuwarden naar Den Haag. Rond de verplaatsing van het stadhouderlijk hof in 1747* (Franeker Van Wijnen, 1997, 141 blz., f24,50, ISBN 90 5194 163 3).

Brede belangstelling voor een bepaalde periode is aan mode onderhevig. Na de nostalgische belangstelling voor de Republiek in de zeventiende eeuw en de stroming die zich concentreerde op de negentiende eeuw, omdat daarin het Koninkrijk der Nederlanden vorm kreeg, groeit nu de interesse voor de achttiende eeuw. Deze eeuw biedt zowel ruimte aan nostalgie — zie de tegenwoordig zeer populaire 'oude muziek', die ook in deze bundel ruime aandacht krijgt — als aan het trekken van tot het heden doorlopende lijnen. Het jaar 1747 is met de komst van een eenhoofdig stadhouderschap in alle gewesten net zo goed een mijlpaal op de weg naar de twintigste-eeuwse eenheidsstaat als de Unie van Utrecht van 1579 en de zeven grondwetten

tussen 1795 en 1815. Misschien heeft ook de keuze voor de patriotentijd als eindexamenonderwerp bijgedragen tot een toenemend aantal bundels gericht op een breed publiek, waarvan deze er een is.

Omdat het woord vooraf het boek aanbeveelt aan 'wie belangstelling heeft voor Friese geschiedenis', was ik bang dat het een uiting zou zijn van Friese profileringsneigingen, maar de bundel maakt zijn titel volledig waar de Friese geschiedenis wordt in het kader van de hele Republiek geplaatst. Alle bijdragen zijn vlot geschreven en de illustraties zijn relevant. Het openingsartikel van J. J. Huizinga, 'Van Leeuwarden naar Den Haag' (9-25), geeft in vogelvlucht de voorgeschiedenis van Oranje en de Republiek in de zeventiende eeuw en een aanduiding van de thema's die ook in de andere bijdragen aan de orde komen: de verschillen in de positie van de stadhouder in de verschillende gewesten, de lobby om het opperbevelhebberschap van het Staatse leger en de vloot, de Oostenrijkse successieoorlog en zijn binnenlandse gevolgen.

Dan meen ik een nadeel van gelegenheidsbundels te bespeuren: de opstellen missen een duidelijke onderzoeksvraag en lijken soms een opsomming van losse gegevens, waarvan mij niet steeds duidelijk is of ze karakteristiek zijn voor een bepaalde ontwikkeling of juist afwijken van een algemeen patroon. De bijdragen van Y. Kuiper, 'Onder hovelingen. Hofadel in Leeuwarden, Friese cabale in Den Haag' (37-58), H. Algra, 'Muziek aan het hof van Anna van Hannover en Willem Carel Hendrik Friso' (73-84) en J. van Dam, 'Stadhouderlijke verblijven buiten Friesland' (85-95) lijken sporen hiervan te dragen. Ook is het in een bundel waarin auteurs naar elkaar verwijzen wat vreemd als vlak nadat Kuiper uitvoerig heeft uitgelegd waarom het vertrek van het hof nauwelijks economische consequenties had, Mulder zonder nadere toelichting het traditionele standpunt inneemt dat het de nekslag voor Leeuwarden betekende.

Onder de bijdragen die mij het meest aanspraken, bevindt zich toch die van R. Mulder, 'Het hof van Willem en Anna in Leeuwarden' (59-72), waarin relaties worden gelegd tussen de organisatie van het hof en zijn platteland en interieur. Verder boeiden mij ook H. Spanninga, 'Willem IV en de Doelistenbeweging in Friesland' (97-122), met een breed overzicht van opkomst en verloop van deze oproerige beweging, die vervolgens door bestaande structuren werd ingekapseld; en B. Bilker, 'Het erfstadhouderschap' (123-134), een zorgvuldige rechts-historische studie van de uitbreiding van deze instelling met de vrouwelijke lijn en de sporen daarvan in latere grondwetten.

In een boek zonder voetnoten is niet te bepalen of een literatuurlijst verwijzingen of achtergrondliteratuur bevat. In beide gevallen mis ik echter het boek van J. W. A. Naber, *Vorstinnen van het huis Oranje-Nassau*, uit 1898. In diverse artikelen viel mij op hoezeer dit honderd jaar oude werk nog steeds de stand der wetenschap weergeeft. Dit alles neemt niet weg dat het eindoordeel over deze bundel naar mijn mening zeer positief moet luiden.

W. Pelt

M. M. Lamens-van Malensteyn, *Oefening en bespiegeling. Het verloskundige onderwijs van M. S. du Pui (1754-1834) te Leiden* (Pantaleon reeks XXVI; Rotterdam: Erasmus publishing, 1997, 477 blz., f97,50, ISBN 90 5235 108 2).

Het praktisch onderwijs in de verloskunde vond tot het einde van de achttiende eeuw volledig plaats buiten het academisch circuit. Vroedmeesters en vroedvrouwen ontvingen hun opleiding bij het plaatselijk *collegium medicum*.

M. S. du Pui (1754-1834) was de eerste hoogleraar in Nederland die dit vak op academisch niveau doceerde en de studenten praktische ervaring bijbracht. Daarom verdient deze figuur